

Kamal Abdulla
MİTTEN YAZIYA VEYA GİZLİ DEDE KORKUT
Aktaran: Dr. Ali Duymaz

İstanbul 2012: Ötüken Neşriyat A.Ş. [360 sayfa]

Fatma KAYA ^[1]

Dede Korkut Kitabı, Oğuz toplumunun hayatını, kültürünü, yaşam tarzını, devlet idaresini ve daha pek çok unsurunu içinde barındıran ve bu bilgilerin o dönemlerden bizlere ulaşmasını sağlayan bir eserdir. 15. yüzyılda yazıya geçirilen ve destan ile halk hikâyesi arasında bir köprü görevi gören bu büyük eserin, Dresden ve Vatikan olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Bugüne kadar Dede Korkut Kitabı çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Gerek Batı’da, gerek Türkiye’de, gerekse Azerbaycan başta olmak üzere birçok Türk ülkesinde Dede Korkut araştırmaları önemle üzerinde durulan konulardan biri olmuştur.

Azerbaycan’ın önemli araştırmacılarından Prof. Dr. Kamal Abdulla “Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut” adlı çalışmasıyla Dede Korkut araştırmalarına yeni bir yön verecek ve bu esere farklı açılardan bakabilmemizi sağlayacak orijinal bir eser ortaya koymuştur.

Prof. Dr. Kamal Abdulla, 1950 yılında Bakû’da doğmuş, 1973’te Azerbaycan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi’nden mezun olmuştur. Moskova’da İlimler Akademisi Dil Bilimi Enstitüsü’nde “Dede Korkut Destanlarında Sentaktik Paralelizm” konulu çalışmasını tamamladıktan sonra 1977’de Azerbaycan’a dönen araştırmacı, burada Azerbaycan İlimler Akademisi Nesimî Dil Bilimi Enstitüsü’nde çalışmaya başlamıştır. 1983’te “Azerbaycan Dili Sentaksının Nazarî Problemleri”

^[1] Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

adlı çalışmasıyla doktor olan Abdulla, 1984'ten itibaren Yabancı Diller Üniversitesi Genel Dil Bilimi ve Azerbaycan Dil Bilimi bölümlerinin başkanlıklarını yürütmüş olup halen Bakı Slavyan Üniversitesi Rektörü olarak görev yapmaktadır.

“Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut” 2012 yılı Aralık ayında Ötüken Yayınları arasından çıkmıştır. Abdulla, bu eseri 1997 yılında yapılan ilk baskının bir devamı olarak sunar. Eseri Türkiye Türkçesi'ne aktaran ve bizlerle buluşmasını sağlayan Balıkesir Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ali Duymaz'dır. Eserin 1997 yılında çıkan ilk baskısını Türkiye Türkçesi'ne aktaran da yine Duymaz'dır. “Gizli Dede Korkut” adıyla yayınlanan eser, Türkiye'de yapılan bu aktarmayla oldukça ilgi çekmiş ve Dede Korkut araştırmalarında faydalanan önemli kaynaklar arasında yerini almıştır. Beğeni toplayan bu baskının ardından gelen ve yeni bölümlerle zenginleştirilen “Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut” adıyla karşımızda olan eser de ilgi çekici bilgiler içermektedir.

Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut, eseri Türkiye Türkçesi'ne aktaran Duymaz'ın “sunuş” yazısı ile başlar. Eserin iki ayrı önsözü vardır. “Sır İçinde Destan veya Gizli Dede Korkut-2 (Bakû 1999)” başlıklı bu önsözlerin sahipleri Dr. Rahman Bedelov ve Kamal Abdulla'dır. Daha sonra ise “ilmi redaktörden” ve “yazardan” başlıklı iki not bulunmaktadır. Eser üç ana bölümden oluşmaktadır:

1. Bölüm: Mitten Yazıya yahut Sır İçinde Destan
2. Bölüm: Ana Varyantlara Doğru
3. Bölüm: Metnin Semantik Boşlukları.

Birinci bölüm kitabın ilk baskısının geliştirilmiş hali olup, diğer iki bölüm tamamen yenidir. Birinci bölümde mitolojik dünya görüşü ile yazı kültürü arasındaki zıtlıklar ve uyum, birinden diğerine geçiş unsurları, kısacası mit ile yazının mücadelesini anlatılır. Alt başlıklarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Açık ve Gizli Dede Korkut

Yazar, Dede Korkut araştırmalarında iki temel yönün olduğunu, bunların tahlil ile ilgili olduğunu ve iki yönün ayırt edilmesi gerektiğini vurgular. “Bunlar ilk ve iptidaî okunuşun verebileceği bilgi ile derindeki bilginin tahlilidir. İlk bilgi, sadece daha derindeki bilgiye götüren bir iz olmalıdır.” (s. 30)

- Mantıksızlıkların Mantığı

Burada ise yazar “ifade planı ve mahiyet planı” terimleri üzerinde durur. Abdulla'ya göre; “Bir taraftan destanın yüzeyde olan planı vardır ki burada pek çok mesele karanlık görünebilir. Diğer taraftan yüzeydeki ifade planından başka, destanın derin ve göze görünmeyen mahiyet planı daha vardır. Özellikle mahiyet planında, ifade planında kendini gösteren tuhafliklar ve mantıksızlıklar duman gibi

dağılır, her şey kendi dakik ve tabîî halini alır, bir nevi mantıksızlıkların mantıkî esası görünmeye başlar.” (s. 40) Ana varyantlar olarak ayrılan en genel ve en soyut ikili zıtlıklar olarak ise;

1. Kaos-Kozmos (düzen-düzensizlik),
2. Geçmiş-Hal,
3. Tecrübesizlik-Tecrübe ele alınmıştır.

Bu varyantların ortaya Dede Korkut Kitabı’nda ortaya çıkış biçimini ise şu alt başlıklarla açıklar: Tabiat-Medeniyet, Anormallik-Normallik, Eski-Yeni, Sadakat-Mükâfat, İhtiyar-Genç, Sınama-İnanma.

- Mit ve Yazı

Bu bölümde ise mit ve yazının özelliklerinin Dede Korkut kitabındaki gizli izlerden yola çıkarak ortaya konulabileceği ve Dede Korkut Kitabı’nın bu iki medeniyet arasında bir köprü görevi gördüğü üzerinde durulmuş, alt başlıklar halinde de “Mitin Mekânı Nedir?, Mitin Üslûbu Nedir? , Yazının Üslûbu Nedir?” sorularına cevap verilmiştir.

- Mit’in Gücü ve Yazı’nın Güçsüzlüğü

Mit ve yazı arasındaki çekişmenin anlatıldığı bu bölümde mitin yazıdan hangi yönlerden güçlü olduğu üzerinde durulmuştur.

- Mitin Yasakları

Yazar; mitin en karakteristik güç göstergesi olan ve Oğuz toplumunu “ne yapılmamalı” ilkesinden “ne yapılmalı” ilkesine götüren yolu gösteren yasaklarını “Hukukî Yasaklar ve Ahlakî Yasaklar” alt başlıklarıyla incelemiştir.

- Mitin Güçsüzlüğü ya da Yazının Gücü

Yazının ve mitin mücadelesinde bu bölümde de yazının mite karşı olan gücü gösterilmiştir.

- Gizli Dede Korkut

Burada ise “öz”ünü ve “yüz”ünü gösteren Dede Korkut ifadelerine yer verilmiş, “Yüzeyde görünen Dede Korkut, gizli kalmış Dede Korkut’la karşılaştırıldığında onun bir nikabı, maskesi gibi değerlendirilebilir” ifadelerine yer verilmiştir.

- Beyrek’in Kaderi

Oğuz Alplerinden Beyrek’in neden öldüğünü yazar bu bölümde ortaya koymuştur.

- Üç Canavar Kalınlığında Kaftan

Selcen Hatun için istenen “üç canavar kalınlığında kaftan”ın sırrı açıklanmıştır.

İkinci bölümde destanın diğer mitolojik eserler ve özellikle eski Yunan destanları ile karşılaştırılması, varyantların ortaya çıkarılması, bu varyantların arkasındaki ana varyantların belirmesi ele alınır. Bu bölümdeki alt başlıklar ise şunlardır: “Benzerlik ve Farklar, Odysseus, Basat ve Beyrek, Polyphemos ile Tepegöz, Oidipus ve Boğaç, Admetos, Herakles ve Deli Dumrul, Sarı Donlu Selcen Hatun ve Güzel Helena, Salur Kazan ve Agamemnon, Beyrek ve Antigone, Babalar ve Oğullar, Banı Çiçek ve Penelope, Mitin Cezaları, Yitirilmiş Paralellik, Akıbet.”

Üçüncü bölümde ise metinde kendini gösteren ya da göstermeyen unsurların derin tabakalardan yüze çıkarılması yer alır. Bu bölümün içeriğini ise şu başlıklar oluşturur: “Oğuz-Bizim Atlantisimiz, Demokrasi ve Antidemokrasi, Vaatler ve İcraatlar, Ordunun Üstüne Kimi Koyarsın?, Tepegöz’ün İntihar Arzusu, Karaca Çoban ve Hayat Ağacı, Pay Püre Bey’in Gözleri Niye Açıldı?, Niçin Tepegöz’ün Tek Gözü Vardır?, Gelimli Gidimli Dünya Hani Dedğim Bey Erenler?, Tenha Dede Korkut, Son Söz ya da İlk Sonuçlar, Yeni İlk Sonuçlar.”

“Sunuş” yazısında Duymaz, kısaca daha önceki Dede Korkut araştırmalarına değinerek bize şu bilgileri verir: “Elimizdeki bu eser ise Dede Korkut Kitabı’nı sözlü dönemden yazıya, mitolojiden edebiyata geçiş aşamasında bir ürün olarak değerlendirmekte ve eser mitolojik bir yaklaşım tarzını denemektedir. Daha doğrusu mitolojide karşımıza çıkan “düalizm” perspektifini Dede Korkut Kitabı’na teşmil etmekte, “söz-yazı”, “ilkellik-medenilik”, “cehalet-bilgi”, “kaos-kozmos” vs. gibi çeşitli zıtlık ve mücadele temelleri esasında mukayeseler yapılmaktadır. Bu tarz, Batı’da sıkça örneklerini gördüğümüz bir inceleme metodudur ve özellikle Yunan destanlarının incelenmesinde karşımıza çıkmaktadır. Zaten bu eserde de Kamal Abdulla, Dede Korkut boylarını Yunan mitolojisiyle sıkça mukayeseye gitmektedir.” (s. 7)

Kamal Abdulla’nın kendi notundaki şu ifade de oldukça dikkat çekicidir: “Anladım ki bu kitabın yazılışı bitmeyecek. Zaten neden bitsin ki?” Yazar inceledikçe daha da derin anlamların ortaya çıktığını, keşfedilecek pek çok konu olduğunu bizlere bu şekilde bir kez daha vurgular.

“Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut”, bizlere Dede Korkut araştırmalarının bitmediğini, bitmeyeceğini, daha çözülmesi gereken pek çok sırrın olduğunu göstermesi ve farklı bir bakış açısı geliştirmemizi sağladığı için son derece başarılı ve önemli bir çalışmadır. Sadece araştırmacıların değil, ilgi ve merakı olan herkesin zevkle okuyacağı, merak uyandıran ve devamını sabırsızlıkla bekleyeceği bir çalışmadır. Eserin bizlerle buluşmasını sağlayan başta yazarımız Prof. Dr. Kamal Abdulla’ya, başarılı ve akıcı bir Türkçe ile aktarımı yapan Prof. Dr. Ali Duymaz’a ve Ötüken Neşriyat’a teşekkür ediyoruz.